

RÓBMY TO RAZEM

Rozmowa z prof. **Wandą Olech** z Katedry Genetyki i Ogólnej Hodowli Zwierząt Wydziału Nauk o Zwierzętach SGGW, prezesem Stowarzyszenia Miłośników Żubrów

Żubr jest najbardziej rozpoznawalnym symbolem polskiej przyrody, chętnie też umieszcza się go w reklamach firm czy materiałach promujących pewne regiony. Mamy prawo się nim chwalić...

Oczywiście. To przecież dzięki Polsce ten gatunek w ogóle jeszcze istnieje. Obecnie żyje u nas 1200 żubrów, na ogólną liczbę ok. 4400 na świecie – czyli więcej niż 25% światowej populacji. Natomiast jeśli chodzi o populację na wolności w krajach unijnych, to mamy w Polsce dobrze ponad 90% żubrów. To powoduje, że czujemy się za nie odpowiedzialni i taką też, koordynującą wszelkie „żubrowe” działania rolę wzięliśmy na siebie. Nadajemy ton temu, co dzieje się z żubrami, a nas wzorują się wszyscy inni i słuchają nas. Uważam, że to jest duży sukces Polski.

W Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego spłata się wiele żubrowych nici: kierowana przez

Panią katedra pełni wiodącą rolę w badaniach nad żubrami, Pani koordynuje kilka najważniejszych projektów dotyczących ochrony żubrów.

Trzeba tu dodać rolę, jaką odgrywa Stowarzyszenie Miłośników Żubrów, kontynuator działalności Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubrów, założonego w latach 20. ubiegłego wieku. Dzięki Stowarzyszeniu udaje się zdobywać fundusze na skuteczną ochronę żubrów i wciąż poszerzać grono ludzi zainteresowanych taką działalnością i wspierających ją. W ubiegłym roku utworzyliśmy network (EBCC – European Bison Conservation Center), czyli międzynarodową sieć, która pozwala na przekazywanie informacji między ośrodkami i ustawienie pewnych standardów dotyczących hodowli żubrów – bo na tym nam najbardziej zależy. Żeby wszystko, co jest robione w różnych miejscach – było robione w sposób jak najlepszy dla gatunku. Niezwykle ważna jest także wzajemna współpraca między ośrodkami.

Udało mi się doprowadzić do tego, że hodowcy z różnych krajów kontaktują się między sobą, wymieniają doświadczeniami.

Na czym polega koordynacja działań dotyczących żubrów? Na wskazywaniu, które żubry i gdzie na przykład przewieźć?

Pokazujemy możliwości. Przykładowo: jeśli ktoś boryka się z nadmiarem dwóch żubrów, a kto inny ma kłopot z powodu braku jednego, to można im pomóc, wskazać kontakt, ewentualnie wesprzeć. Lub, jak czasem robimy – wywieźć żubry w Karpaty. Do Rumunii, na Ukrainę, na Słowację. Za granicą zainteresowanie żubrami bardzo szybko rośnie, a hodowla się rozwija. Coraz więcej mamy kontaktów z Rumunią, Węgrami, Słowacją, Niemcami. Zainteresowanie zgłasza Bułgaria i w najbliższym czasie pojedzie tam prof. Kajetan Perzanowski z PAN, by na miejscu zapoznać się z warunkami w jakich na swobodzie miałyby żyć żubry. Byliśmy na Bornholmie, gdzie bardzo chcieliby mieć żubry, ale na razie wynikły jakieś kłopoty finansowe. Nasze żubry trafiły już do dalekiej Hiszpanii.

Ważne są też na pewno wskazówki dotyczące doboru zwierząt do rozrodu, ponieważ żubry odrodziły się z bardzo małej puli genowej i trzeba czuwać, by nie kojarzyły się w zbyt dużym pokrewieństwie?

Tak, żeby nie wykorzystywać na przykład jednej rodziny ponad miarę, przewozić żubry z miejsca na miejsce, dobierać i wymieniać osobniki. To już dzisiaj nie stanowi problemu, umiemy sobie z tym radzić. Trzeba też zwracać uwagę, by nie mieszać linii, głównie dlatego by nie utracić cennych genów w obrębie linii białowiesko-kaukaskiej. Nie wszyscy to niestety rozumieją.

Nasze starania o poprawę stanu gatunku, by tak to ogólnie ująć,

Foto: Elżbieta Strucka

wspierają programy finansowane przez UE. Co dają lub mają dać?

W tej chwili w Polsce realizowane są cztery projekty współfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko: „Ochrona ex situ żubra w Polsce” oraz „Ochrona in situ żubra w Polsce”, a pod tą nazwą kryją się trzy projekty, obejmujące różne obszary naszego kraju – województwo zachodniopomorskie, Polskę północno-wschodnią oraz południową. Pierwszy z wymienionych projektów dotyczy stad w niewoli, a głównym celem jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla żubrów w ośrodkach hodowli restytucyjnej, by stanowiły rezerwę genetyczną gatunku i mogły zasilać stada wolnościowe. Planowane jest także utworzenie Banku Genów Żubra.

Z kolei pozostałe projekty pozwalają na finansowanie różnych działań związanych z bytowaniem żubrów na wolności, a więc na przykład zimowym dokarmianiem ich, zwiększaniem bazy pokarmowej w środowisku przez odtwarzanie śródleśnych łąk i koszenie ich, zakładanie sadów owocowych, oczek wodnych, czy też prowadzenie niezbędnych prac remontowych w ośrodkach, które się zajmują żubrami. Monitorowany będzie np. stan zdrowotny zwierząt. Beneficjentem dwóch projektów jest SGGW, a ja jestem ich koordynatorem.

W ubiegłym roku zakończył się projekt „Kraina żubra” finansowany z programu Life, który koncentrował się na populacji żubrów zamieszkujących Puszcze Białowieską i był prowadzony m.in. przez Białowieski Park Narodowy, nadleśnictwa i przez naukowców z Zakładu Badania Ssaków PAN w Białowieży.

Wiem, że trwają „przymiarki” do zwiększenia liczby wolnych stad żubrów w polskich lasach, mówi się na przykład o Puszczy Augustowskiej. Czy mamy miejsce na więcej żubrów na swobodzie?

Mamy na to miejsce! Głównym celem ochrony żubra w Europie jest zwiększenie liczebności gatunku i Polskę na to stać. To nie muszą być wielkie populacje, trudno też sobie wyobra-

zić, że żubry mogłyby same, bez przeskód przemieszczać się między kompleksami leśnymi, bo nie ma takiej możliwości – jest za dużo barier po drodze. I na pewno wymagałyby, jak i dzisiaj, pewnej kontroli i pomocy ze strony człowieka, między innymi przy wymianie materiału genetycznego. Jak wspomniałam, dzisiaj translokacje żubrów nie są żadnym problemem i umiemy robić je tak, że są dla zwierząt niemal bezstresowe. Zagęszczenie żubrów nie może być zbyt duże, by nie odczuwać negatywnych skutków ich obecności. Uważam, że możemy myśleć o tworzeniu niewielkich stad żubrów, pod warunkiem, że nie zostaną pozostawione same so-

Foto: Jacek Zysk

bie. Poza Puszcza Augustowską bierze się także pod uwagę województwo lubuskie, dolnośląskie, lubelskie. Są różne propozycje.

Do tego, by żubry wprowadzić w nowe miejsca niezbędna jest akceptacja społeczna. Ale różnie z tą akceptacją bywa.

Trzeba ludziom rzetelnie przedstawić całą sprawę, pokazać jasno plusy i minusy, korzyści i niekorzystne aspekty wynikające z obecności żubrów. Korzystne: przede wszystkim żubrami można się chwalić, a ich obecność może przyciągać turystów, przyrodników, zwiększać atrakcyjność regionu. Trzeba zapewnić

mieszkańców, że żubry będą pod stałą kontrolą, by ich negatywny wpływ nie wystąpił i był minimalizowany. Przy odpowiedniej liczebnie populacji leśnicy nie zauważą strat, a w rolnictwie naprawdę można do szkód powodowanych przez żubry nie dopuszczać, właśnie poprzez kontrolę stad, pilnowanie, by nie rozprzestrzeniały się nadmiernie.

Czy ktoś w Polsce narzeka, że w sąsiednim lesie żyją jelenie? Nikt nie narzeka, chociaż jeleni jest u nas o wiele więcej niż żubrów, są liczone w setkach tysięcy. Bo nikt nie zauważa obecności jelenia, jeśli nie powoduje on gospodarzom znaczących szkód. Jeżeli nad tym zapanujemy i będziemy kon-

trolować żubry, by nie pojawiały się tam, gdzie absolutnie nie powinno ich być, w miarę potrzeby dokarmiać – to dlaczego nie? Mówi się o różnych nowych miejscach dla żubrów, ale trzeba to robić spokojnie, z głową, bez pośpiechu. Przekonać do żubrów nadleśniczych i gospodarzy.

W tej chwili obserwuje się zainteresowanie prywatnych hodowców posiadaniem żubrów. To jest nowy trend. Jakie jest pani zdanie na ten temat?

Po pierwsze – żubra nie można „posiadać”. Żubr jest własnością Skarbu Państwa i nikt go posiadać nie może. Natomiast można się nim opiekować,

mieć go na swoim terenie, pokazywać go, oczywiście po spełnieniu wszystkich ściśle określonych wymagań, czego bardzo przestrzegamy. W strategii ochrony gatunku podane są bardzo dokładne kryteria dotyczące wielkości i wyposażenia zagrody dla tych zwierząt. Właściciel zagrody musi mieć też świadomość, że sam na własną rękę nic z zubrem zrobić nie może bez porozumienia się z „centralą”, czyli praktycznie – ze mną, osobą koordynującą hodowlę w niewoli oraz bez właściwego zezwolenia GDOŚ. Natomiast popieram tego rodzaju inicjatywy prywatnych osób, bo są pewnego rodzaju wsparciem dla rozwoju gatunku. Jeśli zapewnią one zwierzętom dobrostan – proszę bardzo. Żubry bardzo dobrze czują się w niewoli i nie ma przeszkód, by mieszkaly na prywatnych terenach.

Ostatnio zdarza się, że do zagród zaczynają też trafiać bizona, co przyrodników bardzo niepokoi. W czym problem?

Wszyscy powinni być zaniepokojeni, bo pojawia się obcy gatunek, który może zniweczyć wysiłki tylu pokoleń Polaków. Pomiędzy bizonem a zubrem nie ma żadnej bariery behawioralnej, nie ma żadnej trudności w krzyżowaniu się i wystarczy jeden bizon, który ucieknie z hodowli i wmiesza się w stado żubrów, byśmy mieli wielki kłopot. Żubrobizon z takiej krzyżówki będzie pokrojowo nieodróżnialny od reszty zwierząt, a straty genetyczne będą nie do odrobienia. Wielki, silny bizon poradzi sobie z płotem zagrody. W podobny sposób Anglicy stracili jelenie szlachetne, ponieważ z hodowli uciekły jelenie azjatyckie i w tej chwili w Anglii nie ma ani jednego czystego genetycznie jelenia szlachetnego. My nie możemy dopuścić do tego, by Polska, która jest krajem najważniejszym dla żubra, wpuszczała do siebie bizona. Te bizona tylko w jednym miejscu zostały wpuszczone legalnie – do Kurozwęk, natomiast wszystkie pozostałe bizona, jakie są na terenie Polski (poza ogrodami zoologicznymi) zostały sprowadzone nielegalnie.

Musimy znaleźć narzędzie, które pozwoli nam usunąć bizona z naszego kraju. Skoro jesteśmy za żubry, jako

gatunek, odpowiedzialni, to bizona muszą zniknąć.

Trudno mi sobie wyobrazić, że tak wielkie zwierzęta można przywieźć nielegalnie. Jak to możliwe?

Jesteśmy w Unii, nie ma kontroli na granicy i wszystko można przywieźć. W przypadku transportu zwierząt niezbędne jest zaświadczenie weterynaryjne potwierdzające dobry stan zdrowia zwierzęcia, a sprowadzający powinien mieć też zezwolenie Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska – ale problem w tym, że nikt o takie zezwolenie nie występuje. A potem po prostu bizon już jest na miejscu, a sprawa jest umarzana lub przeciągana. Musimy się ich pozbyć, ale brakuje rozporządzenia o obcych gatunkach. Z każdej hodowli zwierzę potrafi uciec, najlepszy przykład u nas to norka amerykańska. Były głosy, że można dopuścić trzymanie bizonów w pewnej odległości od stad żubrów, ale jeżeli mamy żubry rozprzestrzeniać w całej Polsce, to cała Polska powinna być wolna od bizonów. Bo możemy sobie w bardzo krótkim czasie bardzo zaszkodzić.

Żubr wciąż interesuje naukowców. Nowe techniki pozwalają na prowadzenie nowych rodzajów badań. Na jakie pytania chcą sobie państwo odpowiedzieć?

Wszyscy dociekają, jak bardzo zróżnicowany jest genotyp żubra, jakie są różnice i podobieństwa genetyczne między osobnikami – i oczywiście podstawą są badania na poziomie molekularnym. Przez lata eksplorowano coraz to nowe obszary genomu i okazało się, że w porównaniu z innymi gatunkami żubr jest mało zmienny. Na pewno badania genetyczne są ciekawe, ale prowadzi się też bardzo ważne badania nad zdrowiem żubrów. Żubr jest wrażliwy na różne pasożyty i choroby, więc staramy się trzymać rękę na pulsie i sprawdzać, jaki jest stan zdrowia żubrów, by w razie czego jakoś pomóc. Bo można.

Dziękuję za rozmowę.

Rozmawiała: **Elżbieta Strucka**

ekoservis

cd. ze s. 33

Po sukcesie pierwszej edycji GreenEvo, przyszedł czas na wybranie nowych liderów polskich zielonych technologii. Surowa ocena i selekcja zgłoszonych technologii trwała kilka miesięcy. W tym czasie, spośród 36 aplikacji wyłoniono 21 rozwiązań proponowanych przez 19 firm. W maju i czerwcu ich przedstawiciele odbyli szereg szkoleń organizowanych przez Ministerstwo Środowiska w zakresie międzynarodowej sprzedaży zielonych technologii, technik profesjonalnej prezentacji, technik profesjonalnej sprzedaży oraz instrumentów wsparcia publicznego dla firm. Po obradach i przeanalizowaniu dokumentacji specjalnie powołana, niezależna Kapituła konkursu wyłoniła 17 najbardziej konkurencyjnych i innowacyjnych polskich technologii środowiskowych.

Proponowane przez polskie firmy rozwiązania przedstawiają bardzo szerokie spektrum, obejmujące m.in. takie dziedziny jak rozwiązania energooszczędne, odnawialne źródła energii, technologie wodno-ściekowe, rekultywacja jezior, a także technologie wspierające gospodarkę odpadami i ochronę powietrza. Są to m.in. nowatorska metoda unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, hybrydowa suszarnia odpadów ściekowych, sterownik zdalnej kontroli urządzeń elektrycznych czy bezprzewodowy system zasilania ekologicznym ogniwem paliwowym.

– *Jesteśmy pod ogromnym wrażeniem jakości zaprezentowanych technologii. W drugiej turze selekcji Kapituła odrzuciła tylko jedną firmę. Na podkreślenie zasługuje duże zaangażowanie firm w projekt GreenEvo i wielki potencjał eksportowy zgłoszonych rozwiązań* – podkreśla minister środowiska prof. **Andrzej Kraśzewski**.

Już od jesieni br. firmy, dysponujące wybranymi technologiami, będą brały udział w międzynarodowej promocji projektu GreenEvo.

- Jak wynika z raportu sporządzonego na zlecenie 10 międzynarodowych instytucji (włączając w to Bank Światowy i Światową Organizację Handlu), rządy poszczególnych państw powinny odejść od polityki wspierania produkcji biopaliw,

cd. s. 45